

Klimatiltak i landbruket

Kalnes 31.10.2018

 Klimasmart Landbruk

Svein Skøien, prosjektleder NLR

NORGES BONDELAG

Klimasmart Landbruk – vårt felles klimaarbeid

FRA AVL TIL BIFF

✓ Formål: Utvikle bedre verktøy for å dokumentere og redusere landbrukets klimaavtrykk.

✓ Prosjektet eies av samvirket Landbrukets Klimaselskap SA.

✓ Inviterer flere medeiere.

NORSK BONDE- OG SMÅBRUKARLAG

GARTNERHALLEN

KJØTT- OG FJØRFEBRANSJENS LANDSFORBUND

NORGES BONDELAG

Nortura
bondens selskap

Felleskjøpet Rogaland Agder

Modell for klimagassutslipp på gården

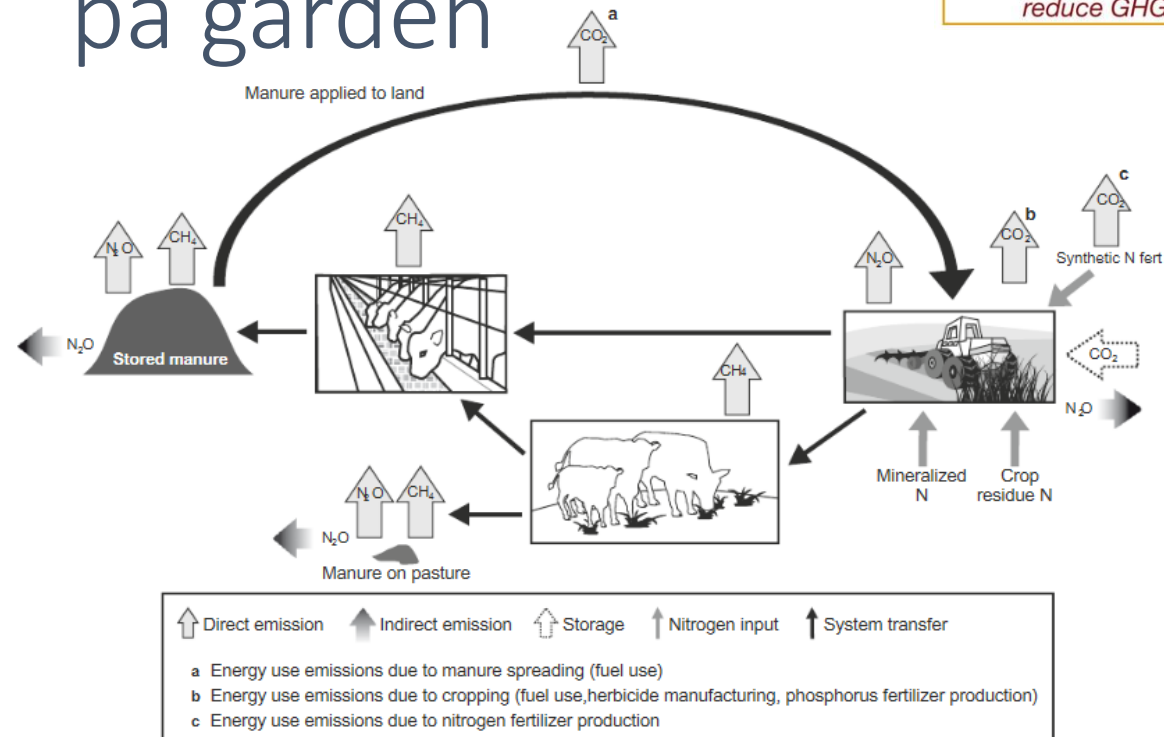
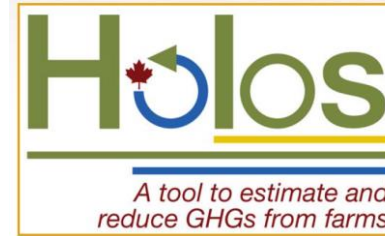
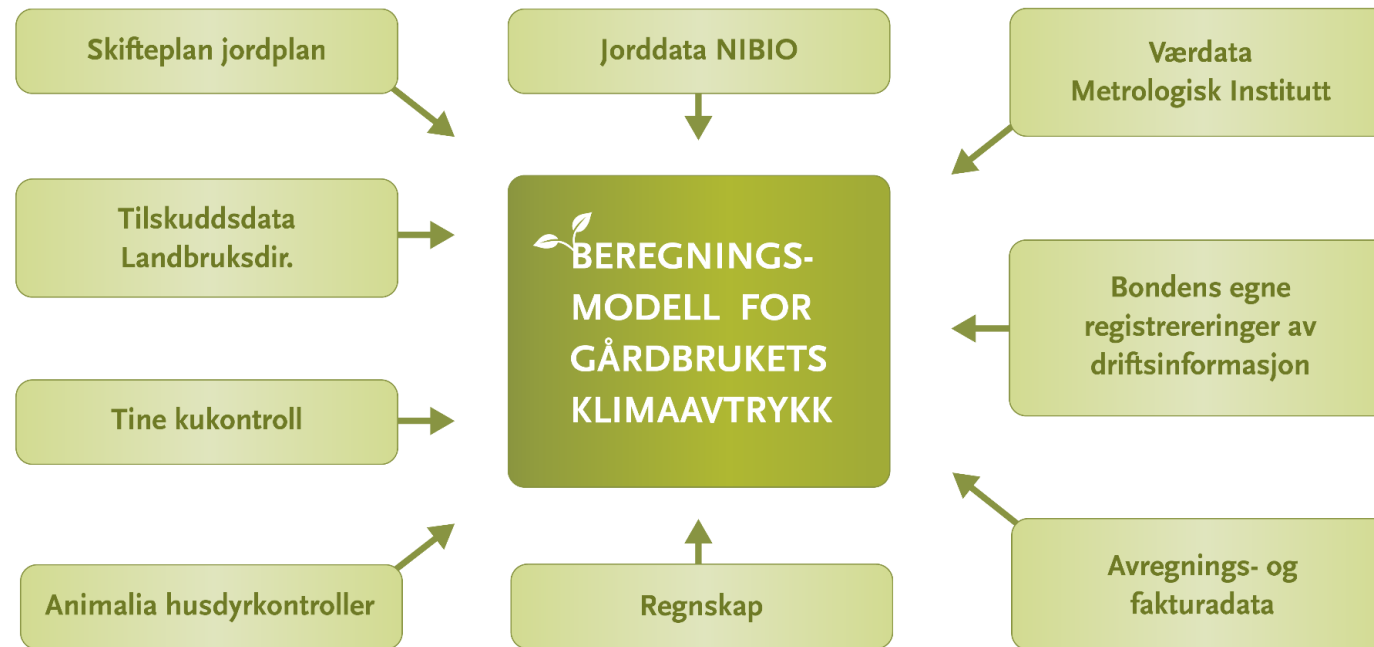

Fig. 1. Inputs, sources of emissions, and components of the life cycle assessment of beef production in western Canada.

Utnytte tilgjengelige gårdsdata

Klimatilpassing og klimasmart landbruk

Klimagasser og oppvarmingspotensial

Karbondioksid	CO ₂	1
Metan	CH ₄	34
Lystgass	N ₂ O	298

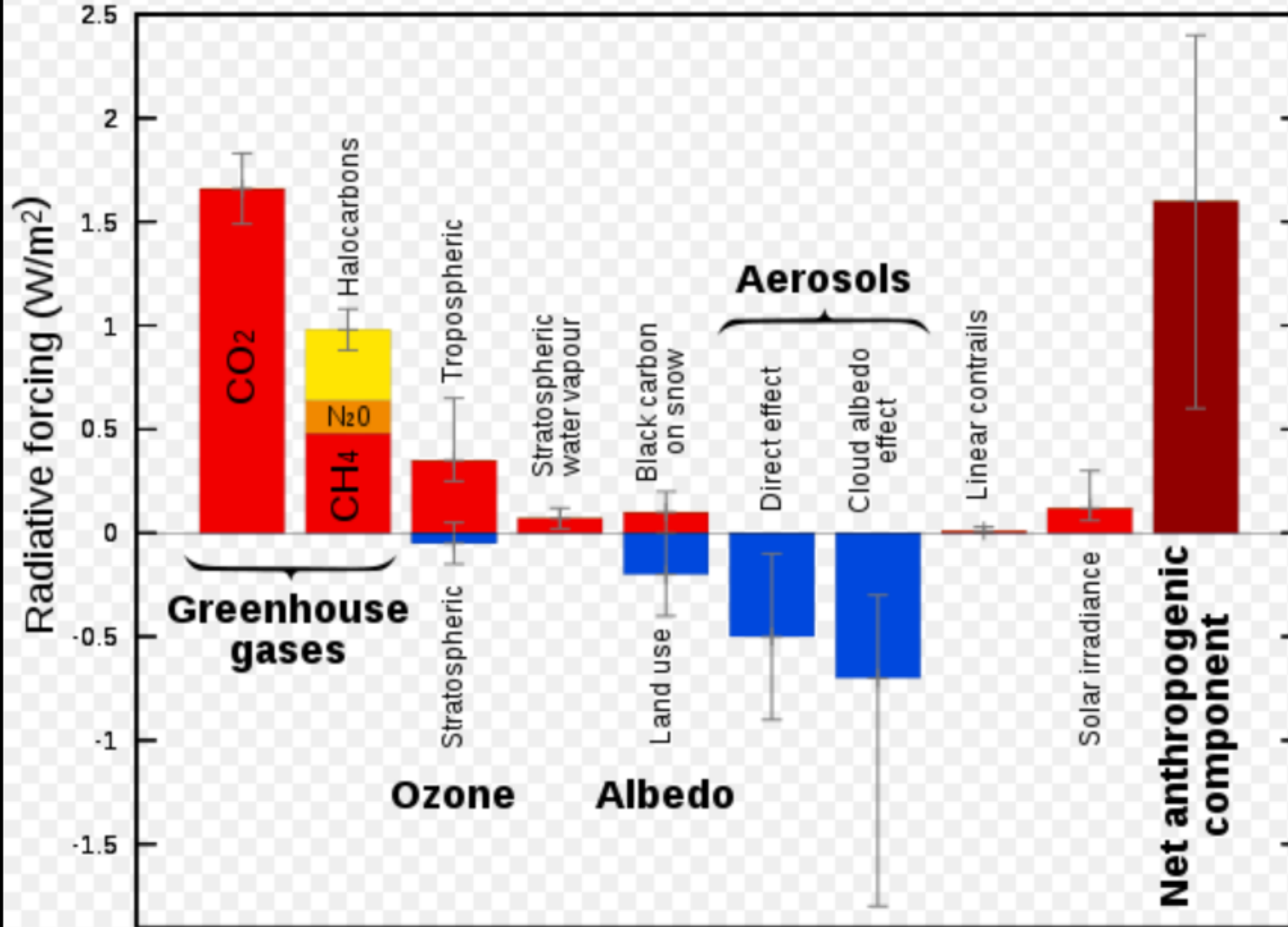
Virkning i forhold til CO₂. 100 års perspektiv. Avhengig av hvor sterkt de adsorberer og levetiden i atmosfæren

Drivhusgassene.

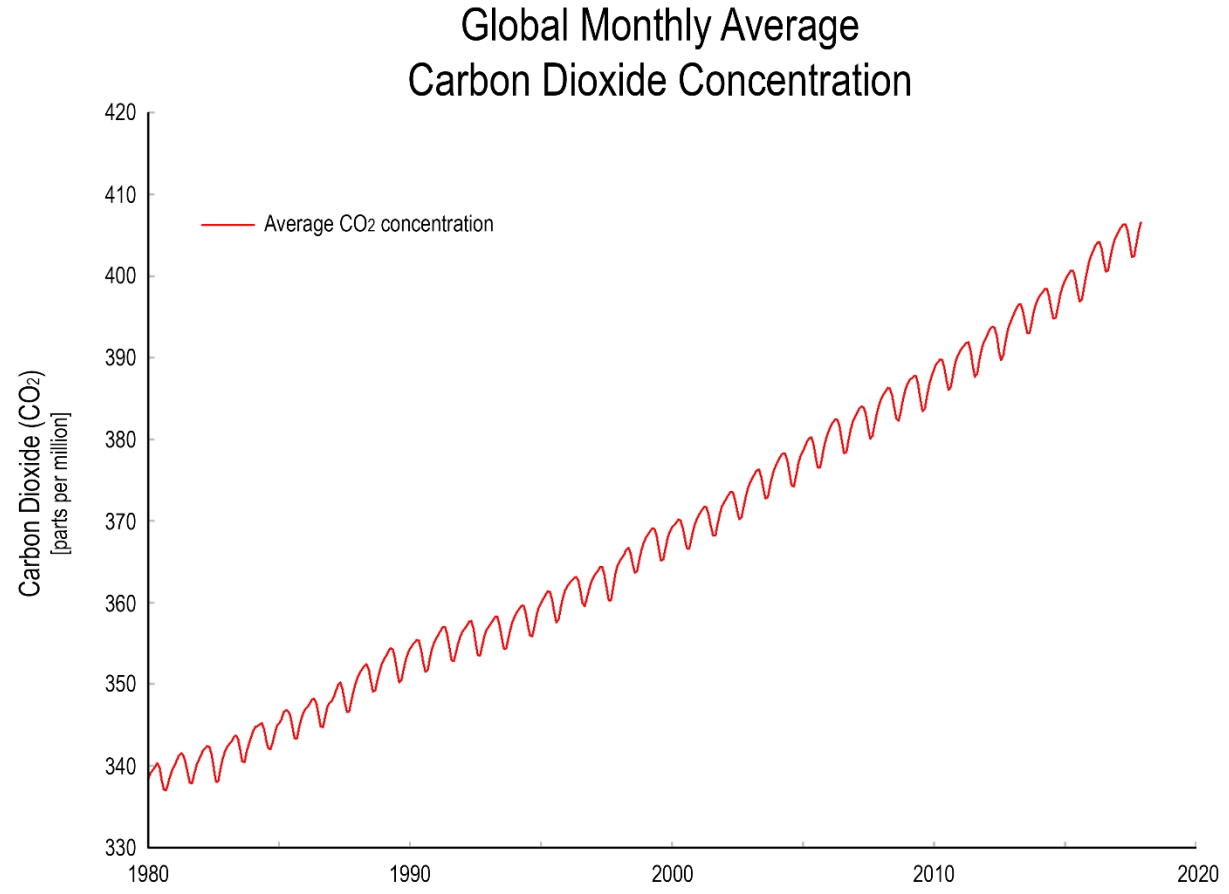
Oppvarmingseffekten som skyldes menneskeskapt utslipp

	Levetid i atm. år	Konsentrasjon i atmosfære 2015	Oppvarmingspotensi al	Stålingspådriv W/m ²
Konsentrasjon i parts per million ppm				
Karbondioksid	100-300	400	1	1,94
Konsentrasjon i part per billion ppb				
Metan	9	1845	25	0,50
Lystgass	131	328	298	0,20
Konsentrasjon i parts per trillion ppt				
Svovelheksafluorid SF ₆	3200	8,6	22800	0,005

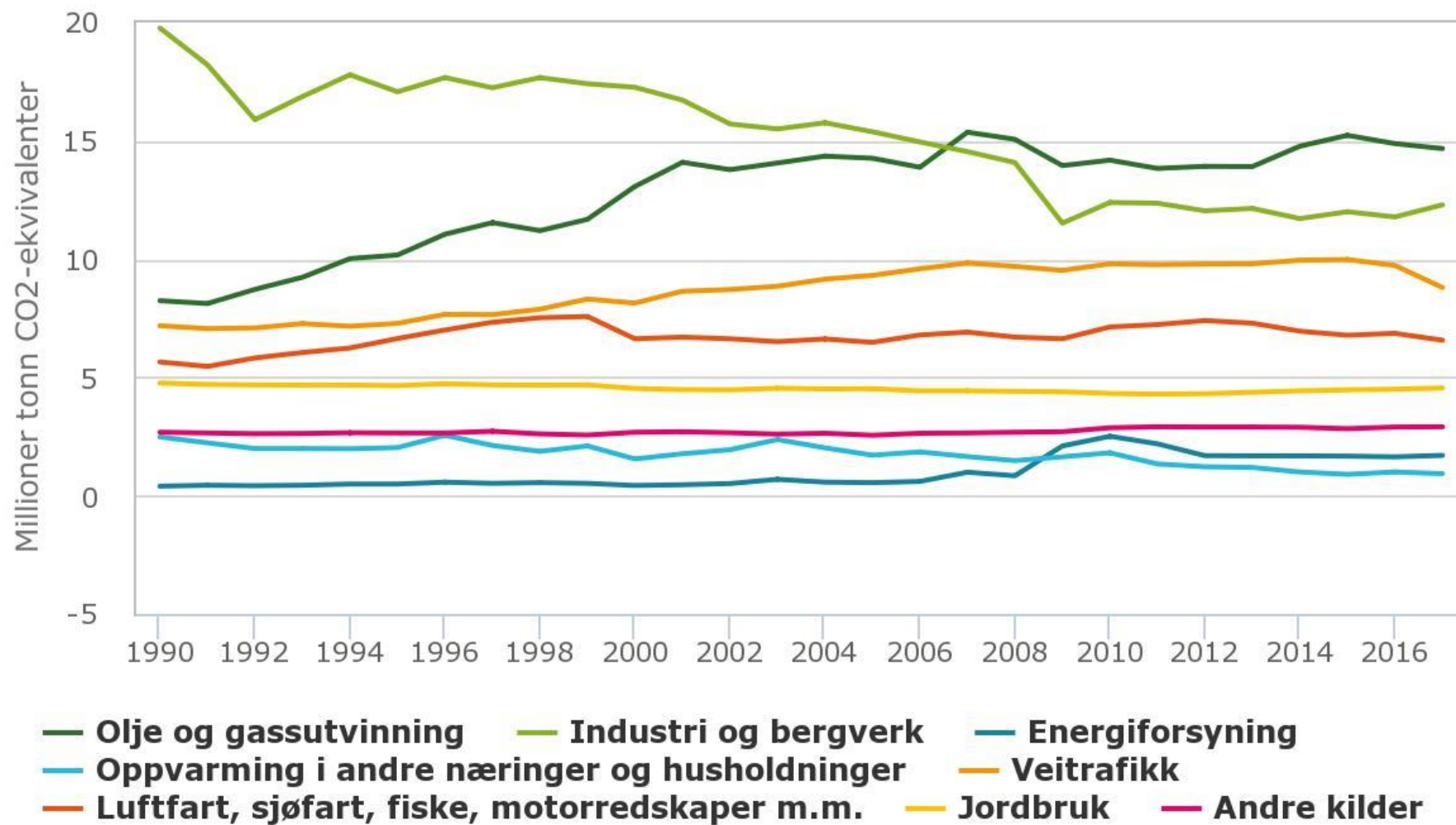
Radiative forcing components

Alt peker oppover

Utslipp av klimagasser i Norge fordelt på kilder

Kilde: Statistisk sentralbyrå (SSB) Lisens: Norsk Lisens for Offentlige Data (NL0D)

Virkemidler for klimaatiltak

- Lover og regler. Forbud, påbud, krav ?
- Økonomiske insentiver, tilskuddsordninger
- Informasjon og kunnskap
- Rådgiving
- Teknologi, innovasjon
- Bedre agronomi

Hva kan vi oppnå med tilskudd?

- Godt definerte, målbare, målrettede, virkningsfulle, billige tiltak mot klimagassutslipp?
- Kan vi påvirke jordbruket til å være med og oppfylle Norges 23 miljømål?
- Hvordan virker den samlede porteføljen av tilskudd og reguleringer?

Tiltak som kan bidra til 10-20 % reduksjon av klimagasser fra jordbruket

- Redusert jordarbeiding
- Økt karbonlagring i jord
- Drenering
- Bedre gjødselplanlegging og –spredning
- Økt lagerkapasitet husdyrgjødsel
- Miljøvennlig spredning av husdyrgjødsel
- Tak på åpne gjødsellager
- Presisjonsgjødsling
- Biogass fra husdyrgjødsel
- Biodrivstoff
- Bioenergi, fornybar energi
- Tilsetninger i foret
- Tidligere høsting grovfor
- Dyrehelse, fruktbarhet, avl

Kilder til utslipp fra jordbruket, i følge SSB og Miljødirektoratet

Kilde	1000 tonn CO ₂ ekv	% av utslipp
Husdyr, metan fra fordøyelse	1892	30
Husdyrgjødsel	924	15
Mineralgjødsel	604	10
Fossilt brennstoff	449	7
Dyrking av myr	1785	28
Dyrking av mineraljord	149	2
Oppvarming av bygninger	>100	1

Klimagasser fra en korngård i Østfold. Life Cycle Analysis

- 0,5-0,9 kg CO₂-ekv per kg korn
- 20 % fra produksjonen av maskiner og bygninger
- 19 % fra innsatsfaktorer, gjødsel, plantevern mm.
- 8 % fra drivstoff
- 53 % fra utslipp fra åker. Av dette 38 % fra reduksjon i karbonlageret i jord

Fra et langvarig forsøk i Ås, 40 år

- God struktur under langvarig eng. 4% C

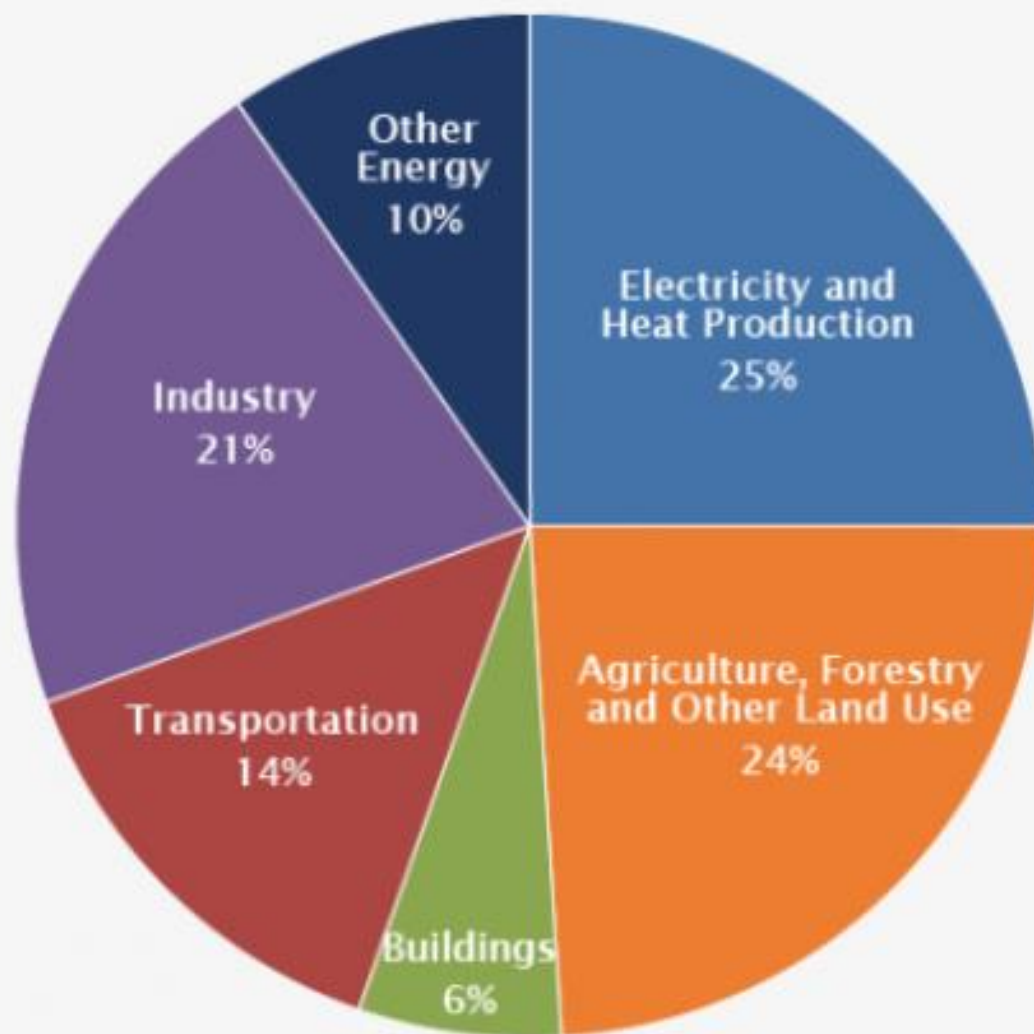
- Dårlig struktur under langvarig korn. 3 % C

Klimagasser fra en gård med melkeproduksjon. Eksempel

Kilde	%
metan fra vomma	49
lystgass fra jord	21
tap fra fjøs og lager	12
Mineralgjødsel	6
Energi, drivstoff	6
Innkjøpt for	4
Andre innsatsmidler	1

Global Greenhouse Gas Emissions by Economic Sector

Nivået på utslippene: CO₂ ekv per kg vare

- 0,5 kg per kg korn
- 1,02 kg per kg melk
- 17,2 kg per kg kjøtt, kombinert storfeproduksjon

Etter Bonesmo og Korsæth

Metan. Enterisk fermentering fra vom og tarm

- Metan fra drøvtyggerne.
Melkeku. Ammeku. Annet storfe.
Sau.
- Metan fra fordøyelse hos andre
husdyr. Gris, hest, fjørfe

Tiltak mot metanutslipp fra husdyra

- Høyere ytelse per melkeku
- God dyrehelse
- Avlsmessig framgang
- Tidligere høsting – bedre grovfôr kvalitet
- Mer fett i fôret – redusere metanproduksjon
- Tilsetting til foret, hemme utvikling av metan
- Mindre forbruk av kjøtt?
- Mindre husdyrproduksjon?

Metan fra husdyrgjødsel

- Tap fra fjøs og gjødsellager
- Tap ved spredning
- Ulike spredemetoder gir forskjellig tap

Husdyrgjødsel. Forskrift om lagring og spredning.
Gjødselplan viktige verktøy for god utnyttelse av gjødsla

Biogass av husdyrgjødsel og organisk avfall

- Kan erstatte fossilt brensel. Metan har høy brennverdi
- Mindre tap av ammoniakk og metan til luft
- Biorest er god gjødsel
- Gårdsanlegg og fellesanlegg
- Store, interkommunale anlegg

Presisjonsjordbruk og robotisering

- Uante muligheter?
- Kan vi spare ressurser og jordpakking?

Metan fra jord

- Våtmarker og myrer er en kilde til metan.
- Rismarker
- Omdanning av organisk materiale
- Utslipp av metan fra drenert organisk jord er med i det norske utslippsregnskapet
- Små eller ingen utslipp fra mineraljord

Omgraving av myr er en lovende metode

- Omgravd myr har små utslipp av metan
- Andre tiltak på myrjord

N₂O -Lystgass

- Beregnes med faktor 1 % av tilført N i gjødsel. IPCC
- Dannes også indirekte som følge av tap av ammoniakk fra for eksempel husdyrgjødsel eller fra avrenning av nitrat og ammonium
- Målinger fra eng med husdyrgjødsel på Vestlandet: ca 1% av tilført N
- Måling fra korndyrking i Norge 0,37- 0,96 % av tilført N
- Stor variasjon

- Sterk klimagass. Påvirker også Ozonlaget negativt

Vilkår for dannelse av lystgass

- Tilgang på nitrat
- Lavt oksygennivå, våt eller pakket jord
- Lett tilgjengelig organisk materiale
- Forholdsvis lav pH

Tiltak mot tap av lystgass (N_2O) fra åker og eng

- Gjødslingsplan, redusert N-gjødsling
- Rask nedmolding av husdyrgjødsel
- Presisjonsgjødsling
- God jordkultur, unngå jordpakking
- Drenering
- Kalking

Drenering

- Bedre vekstforhold
- Bedre avling
- Mindre tap av lystgass

Jordarbeiding

- Virkningen på karbonlagring i jord.
- Redusert energiforbruk
- Mindre avrenning og erosjon
- Klimatilpassing, mer robust åker
- Kjemiske ugrasmidler kan være nødvendig

CO₂ fra fossilt brensel

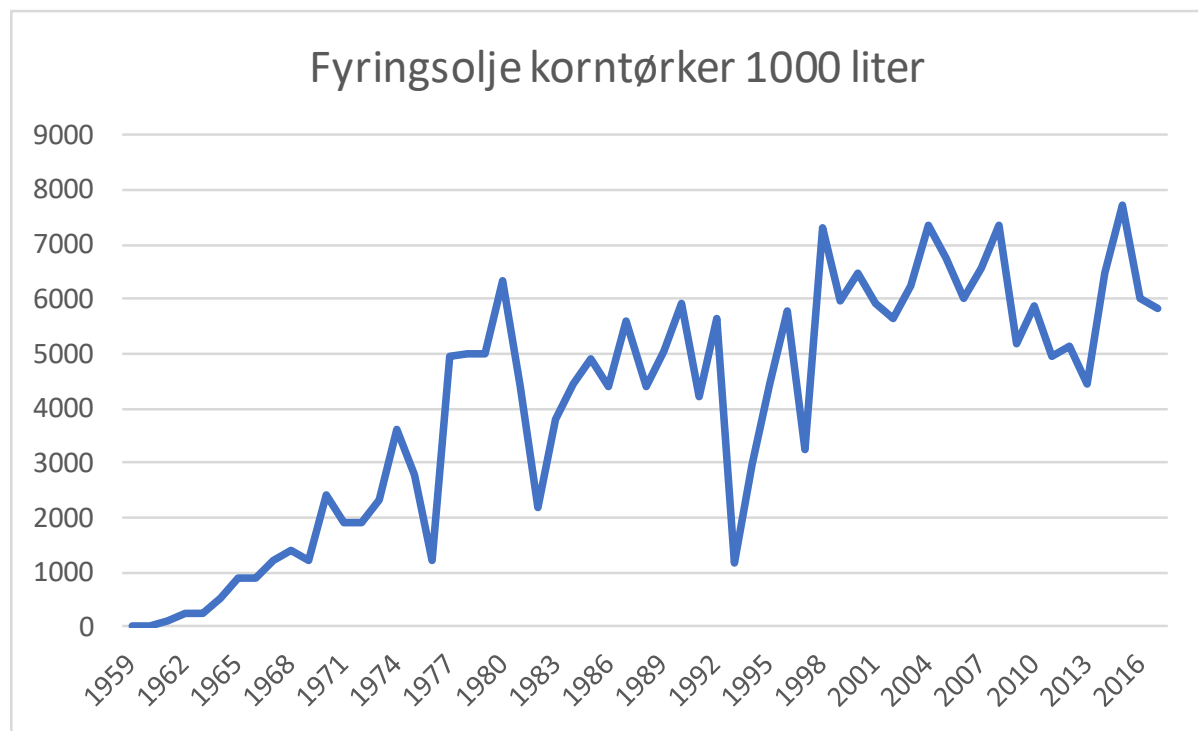
- Landbruk og næringsmiddelindustri står for 3% av landets totale energiforbruk
- Dieselforbruk i jordbruket er synkende. 121 mill liter i 2016
- 2,3 CO₂ -ekv per liter diesel
- Kan kjøre mer økonomisk
- Gå over til biodiesel eller elektrisk

Bioenergi

- Fossilfritt landbruk
- Forbud mot bruk av fossilt brensel til oppvarming
- Utnytte billig brensel

Forbruk av fyringsolje. Korntørker. NIBIO Totalkalkylen

Solenergi – store muligheter. Lønnsomhet?

Transport, fossilt drivstoff

- Stort behov for transport og mye kjøring
- Utslipp fra transport i jordbruket
- Rapporteres under annen sektor

Tap av karbon fra jord

- Vi mister karbon (humus) fra jorda ved åkerdyrking
- Bygger opp mer karbon ved eng og flerårige vekster

- I kg karbon = 3,7 kg CO₂ ved forbrenning eller omdanning
- Estimert tap av karbon fra dyrka jord i Norge:
  - Fra mineraljord 149 000 tonn CO₂
  - Fra myrjord 1,5 millioner tonn CO₂

Fra et langvarig forsøk i Ås, 40 år

- God struktur under langvarig eng. 4% C

- Dårlig struktur under langvarig korn. 3 % C

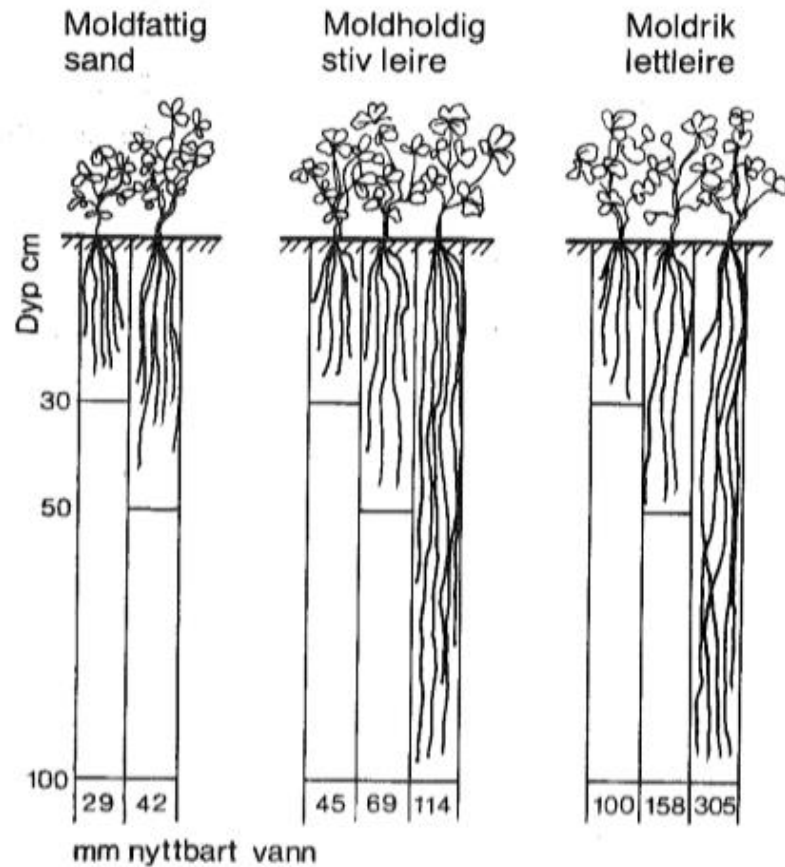

Fangvekster, ettervekster

- Mer biomasse
- Mer avling
- Bedre jordstruktur
- Bedre jordliv
- Tar opp CO₂
- Øker jorda karboninnhold 30-40 kg C/år

Jordstruktur og moldinnhold. Betydning for vannlagringsevne

- God vannlagringsevne kan berge oss i en tørkesommer

Biokull. Lagre stabilt karbon i jorda

- Biokull har gunstige virkninger på jorda
- Lages ved pyrolyse av organisk materiale; halm, flis ol.
- Gir også biogass og olje ved

Kalking gir et utslipp av CO₂

- Netto utslipp?
- God agronomi?
- Påvirker vekstforhold og dannelse av lystgass

- 44 % CO₂ i kalkstein CaCO₃

- Forvitring er en stor CO₂ sink. Forsøk med silikater som kalkingsmiddel. Olivin

«Carbon farming» f.ek.s CO₂-fangst med gras i kornområdene

Høsting av energi i form av karbon og hydrogen samt forbedre CO₂-balansen

- Tilplanting av buffersoner
- Høsting av gras og andre vekster til fôr, protein, biobrensel, biogass
- Bioraffinering, utvinne protein av graset
- Positive virkninger for miljø
- Redusert avrenning

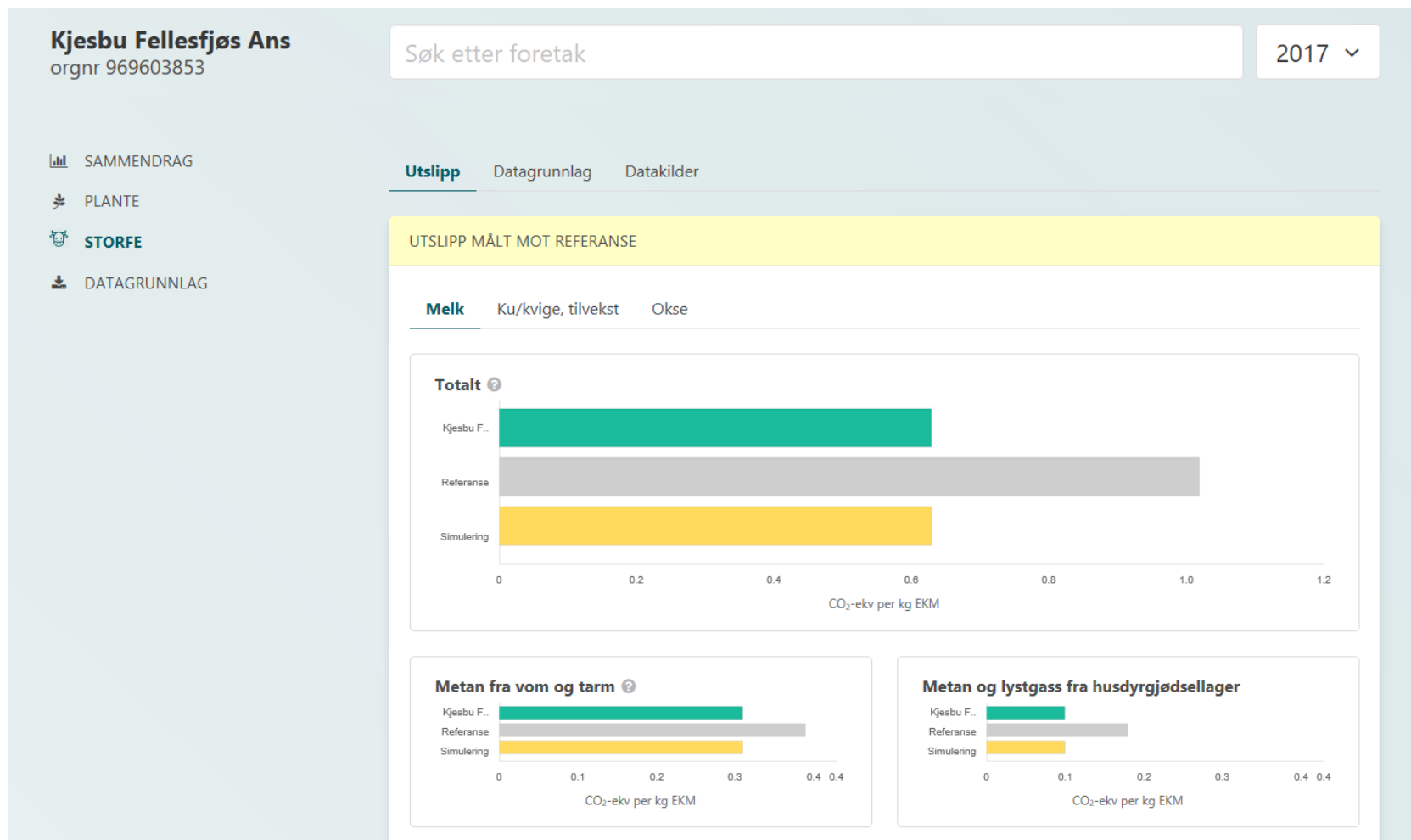

Skog

- Skog og skogsjord er viktig karbonlager
- Skogen i Norge har et årlig nettoopptak av CO₂ på ca 25 mill tonn
- Opptak kan økes ved skogplanting og skogkultur
- Ta vare på myrområder i skogområdene
- Reduseres ved økende avvirkning
- Bruk av mer virke til bioenergi og byggematerialer er positivt

Utsnitt fra klimakalkulatoren

Kjesbu Fellesfjøs Ans
orgnr 969603853

Søk etter foretak

2016 ▾

 SAMMENDRAG

 PLANTE

 STORFE

 DATAGRUNNLAG

Utslipp

Datagrunnlag

Datakilder

Skifter

Energi

Grovfor-regnskap

Miljørådgiving, klimarådgiving

- Individuell rådgiving
  - Grupperådgiving
  - Klimaplan, miljøplan
  - Tiltaksplan
-
- Oppgaver for rådgiving, forskning og landbruksforvaltning

Hva kan vi gjøre som forbrukere?

- Sykle mer, kjøre mindre
- Kaste mindre mat
- Mer energieffektive hus
- Spise mindre kjøtt, mer vegetarkost
- Mer gjenvinning